

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ БЕОГРАД

НАУЧНА ТРИБИНА

март – мај 2026.

п р о г р а м

Предавања се одржавају
у Кнез Михаиловој 36, на првом спрату, сала 102 АВА центра САНУ
са почетком у 12.00 часова

тел. 011/2181-589, 2638-418 e-mail: istorinst@iib.ac.rs www.iib.ac.rs

26. март 2026.

Др Милан Кутлешић

Историјски институт Београд

ВЕРСКА ПОЛИТИКА ВЕЛИКИХ СИЛА ПРЕМА ОСМАНСКОМ ЦАРСТВУ

Османско царство се од 1774. године и споразума у Кучук–Кајнарџију налазило у подређеном положају у односу на Руско царство. Русија је мировним споразумом добила улогу заштитнице православних хришћана на територији Османског царства и то је користила као инструмент у борби против Османлија. Османско царство је имало велики број становника који су били хришћани, а међу њима православци су чинили огромну већину. Насупрот томе, друге европске силе су морале да проналазе начине за деловања у Османском царству. Француска је са Наполеоном III тражила своје место на територији Османског царства, позивајући се на права Римокатоличке цркве и верника на територији Палестине. Велика Британија је имала другачији приступ када је било у питању ширење сопственог утицаја. Пошто су већина британских верника били припадници Англиканске цркве, као и разних протестантских заједница, британска спољна политика је користила присуство јеврејске заједнице на територији Османског царства. Британија је била прва држава која је промовисала јеврејско питање на простору Палестине и Блиског истока, подржавала насељавање јеврејских колониста и користила их као продужену руку своје политике у том делу света.

9. април 2026.

Др Јелена Илић Мандић

Историјски институт Београд

ДОБРА И ВЛАСТЕЛИНСТВА БАНАТСКИХ ЖУПАНИЈА (1780–1800)

Предавање је посвећено анализи података сачуваних у регистарским књигама банатских земљишних поседа (*Banater Güterbuch*), који сведоче о трансформацији својинских односа у хабзбуршкој провинцији Темишварски Банат након 1780. године. Промена је имала далекосежан утицај на правни, друштвени и економски поредак на том простору, будући да претходни систем није познавао земљопоседничку аристократију, а врховна права Дворске коморе у Бечу (*Hofkammer*) остваривана су кроз уговорни однос са сеоским заједницама и професионалним удружењима.

Циљ је осветлити тренутак и механизме преношења дела коморских овлашћења на појединце који су на аукцијама куповали банатска имања, стичући их у статусу добра (*Gut*) или властелинства (*Herrschaft*). Томе су претходили утврђивање граница новоуспостављених угарских жупанија – Тамишке, Торонталске и Крашовске, као и пренос надлежности на Угарску дворску комору. У складу с могућностима које изворна грађа пружа, излагање настоји да квантификује и систематизује податке о новоформираним имањима према кључним параметрима: статусу, обиму, купопродајној вредности, власничкој структури и динамици откупа. Иако значајна, ова проблематика до сада није тумачена као јединствен процес у оквиру хабзбуршке историје, већ претежно фрагментарно – као део историје појединих управних области Угарске, односно као део историје појединих властелинстава и породица у складу с подељеним интересима држава наследница – Југославије, Румуније и Мађарске.

23. април 2026.

Др Снежана Цветковић
Народни музеј Смедерево

СРПСКИ ДВОР 1872 – 1903: АРХИТЕКТУРА, УМЕТНОСТ И ДВОРСКА КУЛТУРА

Време омеђено почетком самосталне владавине српског кнеза, потоњег краља Милана Обреновића 1872. године и годином убиства његовог наследника на престолу краља Александра Обреновића 1903. године, представља изузетно важан период у развоју и модернизацији српског двора. У архитектонском погледу најзначајнији догађај била је изградња двора кнеза Милана Обреновића у освит проглашења Краљевине Србије. У промишљању његовог изгледа ангажовани су најзначајнији архитекти Министарства грађевина, Александар Бугарски и Драгутин С. Милутиновић. Пројекат нереализованог двора Драгутина С. Милутиновића сачуван је у скицама и представља изузетно важно сведочанство у развоју српског двора. Не мање значајно било је и опремање дворских ентеријера стилским и персонализованим намештајем и предметима. Милан и Александар Обреновић имали су изузетно важну и подстицајну улогу у настанку бројних уметничких дела која су обележила дворске ентеријере, од портрета својих предака и својих, до историјских композиција са националном тематиком. Наведимо неколика имена уметника блиских двору: Ђорђе Крстић, Паја Јовановић, Влахо Буковац, Марко Мурат, Стеван Тодоровић, Петар Убавкић. Тако се може говорити о монархијској патронажи, монарху колекционару и монарху поручиоцу дела. Овај временски период је уједно био и време артикулације дворског протокола и низа догађаја који су повезивали календар монарха, црквених и државних празника, дворске свечаности, пријеме и балове. Једнаку улогу и утицај на двору поред монарха имале су и њихове супруге краљице Наталија и Драга Обреновић.

7. мај 2026.

Др Весна Зарковић
Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

КОСОВО И МЕТОХИЈА У ПОЗНОЈ ОСМАНСКОЈ ЕПОХИ (1878-1908): ИЗМЕЂУ ИМПЕРИЈАЛНЕ КРИЗЕ, ЛОКАЛНОГ НАСИЉА И НАЦИОНАЛНИХ ПРОЈЕКТА

Данашња територија Косова и Метохије се у периоду од Берлинског конгреса 1878. до Младотурске револуције 1908. године, а и касније, све до ослобођења 1912. године налазила у центру збивања. Период је обележила дубока криза која је захватила Османско царство и која је на овом простору имала изразито дестабилизујуће последице. Ограничена способност и незаинтересованост централне власти да спроводи реформе, обезбеди правну сигурност и контролише локалне актере довела је до јачања појединих арбанашких вођа чије је деловање произвело системско насиље. У таквим околностима, хришћанско становништво, пре свега српско, било је изложено различитим облицима правне дискриминације, економске експлоатације и физичке несигурности.

Истовремено, Косово и Метохија постају простор интензивне артикулације и конфронтације националних пројеката. Српска држава је појачала своју политичку пропаганду, путем конзуларне активности и културне политике, настојећи да институционално одржи и ојача српски национални идентитет у оквиру османског система. Са друге стране, Арбанаси су, нарочито након формирања

Призренске лиге 1878. године, под утицајем страних фактора, пре свега Аустроугарске, радили на очувању стеченог положаја и друштвених привилегија, што се рефлектовало отпором према реформама и конфронтацији са хришћанима.

Ови процеси су се одвијали у условима слабе државне управе, подељене локалне власти и ограничених реформи. Претварање конфесионалних и социјалних разлика у националне категорије довело је до продубљивања међуетничких тензија, што се манифестовало кроз пораст насиља, присилних миграција, а самим тим променом демографске структуре на тој територији. Косово и Метохија су у позној османској епохи представљали полигон на којем су се преплитали империјални интереси, локалне стратегије моћи и национални пројекти, чиме су створени предуслови за коначни слом османске власти.

21. мај 2026.

Проф. др Гунеш Ишиксел (Güneş Işıksel)

Меденијет Универзитет у Истанбулу

**POWER AND BROKERAGE IN THE OTTOMAN SIXTEENTH CENTURY:
REASSESSING SOKOLLU MEHMED PAŞA**

This lecture reconsiders the career of Sokollu Mehmed Paşa (d. 1579), a figure commonly credited with sustaining the Ottoman Empire's political and administrative coherence in the later sixteenth century. Rather than approaching him through celebratory biography, the paper treats Sokollu as a problem of governance and asks what, in practical terms, his long tenure as grand vizier actually achieved. Educated in the *Enderun* and serving under Süleyman I, Selim II, and Murad III, Sokollu operated as a principal broker between dynasty, court, and the Balkan provinces at a moment when imperial expansion had given way to the management of stability. The lecture opens with the crisis of 1566 at Zigetvar, where the concealment of the sultan's death illustrates both the technical skill and the political fragility of Ottoman statecraft. It then examines Sokollu's policies of centralisation, fiscal restraint, and diplomatic containment in relations with Iran, Poland, Venice, and the Habsburg frontier. Particular attention is paid to the Balkan foundations of his authority: patronage in Rumelia, the organisation of provincial elites, and interventions in Orthodox affairs, notably the restoration of the Peć Patriarchate. By placing reputation alongside results, and brokerage alongside its limits, the lecture seeks to assess soberly the nature of Sokollu's power and the structural tensions of Ottoman rule in South-Eastern Europe.